

STRUCTURA SOCIALĂ A ROMÂNIEI. CONTRIBUȚIA RECENSĂMÂNTULUI DIN 1941 LA LĂMURIREA PROBLEMEI

Extras din Golopenția, A. Golopenția S., 1999. Opere complete. Vol. II. Statistică, demografie și geopolitică, A. Golopenția, Golopenția, S., Editor. București: Editura Enciclopedică, Editura Univers Enciclopedic, cu adnotări Golopenția S. la sfârșitul extrasului.

Existența unui popor este asigurată numai prin organizarea politică. Singure popoarele cu un stat al lor au puțința de a da curs liber puterii lor de creație și de a-și cuceri un trai luminat și înlesnit, adică de a dăinui deplin.

Buna funcționare a modului de organizare a vieții colective, care este statul, este însă și ea condiționată de atașamentul și de participarea activă a tuturor celor ce-l alcătuiesc. Statele bânuite de dezbinări de orice fel: etnice, religioase, politice, sociale au toate o existență precară, ce le împiedică să-și împlinească misiunea. Nevoiți să lupte neîncetat cu forțe centrifugale, cei ce le guvernează sunt împiedicați să-și dea măsura puterii lor.

Cea mai cunoscută dintre aceste dezbinări o constituie frământările sociale. Opoziția dintre clasele și păturile ce se simțeau vitregite și cele socotite avantajate, așa zisa problemă socială, reprezintă una din caracteristicile cele mai însemnate ale veacului trecut și încă și a epocii noastre.

Statele care au știut să înlăture, printr-o politică socială împăciuitoare, această problemă, au câștigat un avantaj net față de statele care mai sunt paralizate de ea.

Premisa tuturor acțiunilor de împăciuire socială, de integrare în stat a claselor, păturilor, grupurilor cu interese divergente, a fost cunoașterea limpede a situației membrilor fiecăruia dintre ele. Pornind de la această cunoaștere, au fost luate măsurile de nivelare socială, de punere la contribuție a claselor, păturilor și grupurilor înstărite pentru îmbunătățirea stării celor care se socoteau dezmoștenite. Astfel s-a ajuns, pe de o parte, la trezirea sentimentului de răspundere pentru bunul mers al întregului popor și al statului său, în membrii claselor, păturilor, grupurilor înstărite; iar, pe de alta, în sânul celorlalte pături, la senti-

mentul că sunt o parte importantă și luată în seamă a poporului, membri, nu mai puțin prețuiți ai statului decât cei socotiți până atunci beneficiarii săi exclusivi.

Se spune adeseori că România este o țară fericită, care n-a avut de luptat cu dificultățile problemei sociale.

Neavând industrie, n-am cunoscut până la 1916, e drept, problema socială sub aspectul ei obișnuit în occidentul și centrul Europei, de *problemă muncitorească*.

Cei ce gândesc așa uită însă că toate deceniile dinainte de războiul trecut au fost pline de greutatea ridicată de problema țărănească.

Dificultățile ridicate în fața conducerii statului românesc de starea țărănimii n-au dispărut nici după reforma agrară de la sfârșitul războiului. Faptul că populația rurală a sporit în ultimele decenii, îndeosebi pe teritoriul actual al României, cu peste 25%, fără ca suprafața agricolă să mai fi putut fi extinsă și fără ca să fi existat deosebitele necesare pentru adoptarea unui sistem de agricultură intensiv, îngreuiază considerabil acțiunea oricărui guvern al României. Dezvoltarea urbană și industrială, atât de vertiginoasă în ultimii ani, profilează pe orizont probleme noi. Începem să avem și noi muncitori care nu și-au găsit încă loc de trai omenesc în orașele în care au fost nevoiți să plece din satele care nu-i mai încăpeau.

Piedica cea mai de seamă ce stă încă în fața acțiunilor de atenuare a tensiunilor create de starea unei părți însemnate a țărănimii și a celor de curând absorbiți de orașe este lipsa unei cunoașteri exacte a volumului, a stării, a nevoilor și a localizării celor ce intră în aceste categorii.

Nu s-a putut duce o politică socială eficace în România pentru că nu se cunoștea îndeajuns structura socială a populației

Știm că din populația țării, 72% își trăgea în 1930 venitul principal din agricultură, 9% din industrii, 5% din posturi la instituții publice, iar 4% din comerț și credit. Cunoaștem, la fel, situația în profesie, la 1930, a celor ce intrau în aceste categorii. S-a stabilit astfel că 6% din cei activi în agricultură erau în situația de muncitori cu ziua fără pământ; că, din cei activi în exploatarea subsolului și industriei, marea majoritate o constituiau muncitorii; că numărul muncitorilor din exploatarea subsolului și industrie totaliza la aceeași dată 1.100.000, cei mai mulți săteni emigrați temporar în orașe și centre industriale, unde locuiesc și se hrănesc în condiții mai mult decât mizere. Repartiția acestor categorii în diferite regiuni ale țării este cunoscută. La fel, se știe că, în categoriile neagricole, cu excepția celei a funcționarilor publici, românii dețin procente cu mult mai prejos de importanța lor în populația țării.

Dar nu știm despre *structura populației agricole* nimic altceva decât că 75% din exploatarea agricolă dispuneau în 1930 de mai puțin de 5 ha, că 50%

n-aveau nici 3 ha, cât este necesar pentru traiul unei familii cu 4 membri. Indicații sumare arată că gospodăriile pitice sunt mai frecvente în regiunile din jurul Carpaților și în Transilvania. Dar nu putem circumscrie regiunile cele mai nevoiașe, nici regiunile capabile să mai absoarbă populație. Puținele cunoștințe în această privință provin din anchete foarte sumare. De vreme ce Bucureștii sunt năpădiți mai ales de gorjeni, de vâlceni și de argeșeni, socotim că aceste județe sunt mai suprapopulate. Căutarea de brațe de lucru în Ialomița și Constanța dimpotrivă este indiciul pentru existența unei posibilități de plasare a unor prisoase de locuitori agricoli.

Aceste științe puține sunt, aproape toate, *roadele Recensământului general al populației din 1930* și ale câtorva *cercetări*, întreprinse de sociologi și igienişti.

Publicate târziu, de-abia când au fost acordate fondurile necesare pentru prelucrarea și tipărirea lor, rezultatele Recensământului din 1930, cu privire la structura profesională, au devenit disponibile numai anul trecut. Cercetările particulare în acest domeniu au început și ele abia în anii din urmă, când aspectul nou al problemei țărănești și înfățișarea luată în România de problema muncitorească și a populației urbane au început să devină percepute.

Recensământul general al României din 1941, atacă în plin *lămurirea structurii sociale a României*. Deosebit de *recensământul profesional* executat în 1930, se întreprinde de data aceasta, pentru întâia dată în România, un *recensământ agricol amănunțit*, menit a nu rămâne în cartoane ca acel din 1930, întreprins de Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Categoria refugiaților, evacuaților și dăunaților, prin detașările de teritoriu, va fi circumscrișă printr-un *recensământ special*.

Recensământul profesional va aduce la zi datele recensământului similar din 1930 și îngăduie precizarea prefacerilor determinate prin *creșterea considerabilă a orașelor și extensiunea primită în ultimii ani de aparatul industrial al țării*. Cu ajutorul lui va fi lămurită îndeosebi structura socială a populației urbane.

Recensământul agricol va îngădui, în sfârșit, cunoașterea pe județe, plăși și comune a *stării populației rurale*. Vom afla prin el care e numărul și localizarea *exploatărilor agricole viabile*, ce constituie masa de operație a planului nostru de intensificare a agriculturii. Și vom afla, la fel, *numărul și așezarea gospodăriilor parcelare și pitice*, în care vegetează, abia ținându-și zilele, numai pentru că nu li se deschid alte posibilități de trai, mulți din locuitorii țării. O acțiune de plivire, care să reducă numărul acestor gospodării prin colonizări, plăsări în orașe, meserii, industrie, transformând restul în exploatări viabile, nu poate porni decât de la constatările acestui recensământ.

Recensământul refugiaților, evacuaților și dăunaților va îngădui acțiunea, atât de necesară, a curmării suferințelor pricinuite unei bune părți a poporului românesc în urma constrângerii statului nostru să-și reducă teritoriul și a unei noi încadrări în efortul de refacere al României, a tuturor celor ce au trebuit să părăsească teritoriile detașate.

Prin asigurarea mijloacelor necesare pentru *buna executare* a Recensământului general al României și *prelucrarea grabnică a rezultatelor* lui, conducerea statului nostru își asigură *informația indispensabilă pentru o politică socială eficientă*, piesă de căpetenie în politica de refacere începută.

STRUCTURA SOCIALĂ A ROMÂNIEI. CONTRIBUȚIA RECENSĂMÂNTULUI DIN 1941 LA LĂMURIREA PROBLEMEI

Republicat în volumul Institutului Central de Statistică. *Recensământul României din 1941. Lămurirea opiniei publice. Proclamații și apeluri. Studii, articole, reportaje, umor. Insigne, medalii, afișe*, București 1941, p. 67–70. Articolul apăruse anterior în „Excelsior“ VI (1941), nr. 16.

Recensământul României din 1941 a apărut imediat după efectuarea recensării, în faza verificării lucrărilor, spre a reaminti „țelurile urmărite prin recensământ, de conducerea statului, pe plan politic, de conducerea recensământului pe plan tehnic, precum și așteptările, transpuse în presă, ale opiniei publice românești“ (p. VII). În *Prefața* din care am citat rândurile de mai sus, prof. Octav Onicescu, Președintele Recensământului General al României din 1941, nota: „Întârzierea recensământului cu mai mult de un an n-are nici o justificare decât nepăsarea pentru marile interese ale țării unită cu necunoașterea adevăratelor probleme care trebuie să preocupe organizarea statului. Dacă administrația românească își făcea în decembrie 1939, sau în ianuarie 1940, datoria și executa cu organele, admirabil pregătite, ale Institutului Central de Statistică, recensământul la care era obligată, dureroasa dezbateri privind fruntariile țării ne-ar fi găsit mult mai pregătiți. Datele proaspete, corespunzând exact situațiilor, ar fi avut poate mai mare greutate. Și chiar de n-ar fi fost așa, am fi păstrat un inventar precis al oamenilor și bunurilor ce ni s-au luat, / Neadevărurile care circulă prin cancelarii asupra situației demografice a teritoriilor pierdute n-ar mai fi fost posibile și numărul celor ce sunt convinși de dreptatea noastră ar fi cu mult mai important și cu mai puțină osteneală din partea noastră./ Această greșeală a întârzierii recensământului în așteptarea unui moment oportun e merită să ne arate în chip definitiv că actele care privesc viața statului trebuie făcute cu un program rigid, cu sentimentul permanenței, și nu după inspirație sau capriciu de oportunitate“ (p. VII–VIII).

În recenzia „Alexandru Alimăneșteanu: *Problema brațelor de muncă*, București, Imprimeria Independența, 1940; Ing. C. Ianculescu: *Organizarea*

producțiunii agricole prin asociațiuni rurale, București, Socec, 1940“, publicată în „Independența economică“ XXIII (1940), 5–6, p. 82–85, A.G. scrisese la rândul său: „Premisa întâi a acestei reorganizări generale a vieții poporului român, pe care loviturile ultimelor luni au făcut-o acut necesară, este cunoașterea precisă a stării de azi a poporului român. Planurile comentate mai sus, ca și toate lucrările de acest fel, operează cu puținele cifre rezultate din recensământul agricol, întocmit, la 1930, de Ministerul Agriculturii și care au devenit de nefolosit prin pierderile de teritorii, sau cu cifrele sărăcăcioase privitoare la industria și comerțul românesc, adunate de Ministerul Economiei Naționale, și cu cifrele, întrecute de prefacerile ultimilor zece ani, ale recensământului populației de la 1930. Ca să poată începe temeinic munca de elaborare a planului general de organizare a României, trebuie întocmite, fără șovăială și cu toată graba, recensământul agricol, recensământul industrial și comercial și recensământul populației, de la care să se poată porni“ (p. 85).

Efectuarea Recensământului general de către I.C.S. a fost decretată de către Mareșalul Antonescu (decret-lege 67 din 15 ianuarie 1941). Alături de Președintele Onicescu, recensământul l-a avut drept Comisar General pe avocat Ion Negru și drept Secretar General pe Dr. D.C. Georgescu, Subdirectorul General al Institutului. În 1941, I.C.S. fusese trecut la Președinția Consiliului de Miniștri; în primăvara anului 1942, Institutul avea să fie însărcinat „să întocmească toate statisticile din țară, inclusiv cea agricolă, Ministerul de Agricultură rămânând să urmărească prin organele sale întocmirea și executarea planului agricol anual“. Pentru a putea face față însărcinărilor date, Institutul și-a creat un serviciu exterior la plăși, județe și regiuni, iar din 1942 toate datele privind statistica agricolă au fost culese pe teren de către aceste organe exterioare, care căutau a face și controlul necesar al cifrelor culese ori de câte ori era nevoie“ (P. Onică, *Statistica agricolă*, „Cronicarul...“ 2, 31 decembrie 1943, p. 12).

A.G. insistă în mod deosebit asupra unei idei de bază a întregii sale activități: aceea a transparenței, a informării rapide și adecvate a tuturor cetățenilor țării cu privire la problema agrară, urbanizare, industrializare, regiuni nevoiașe suprapopulate și regiuni capabile să absoarbă fericit mâna de lucru suplimentară etc.

RECENSĂMÂNTUL ROMÂNESC DIN 1930 VĂZUT DE STATISTICIENI GERMANI

Republicat în Institutul Central de Statistică. *Recensământul României din 1941...*, București, 1941, p. 235–239. Articolul apăruse anterior în „Excelsior“ VI (1941), nr. 17.

Articolul apare în partea a II-a a volumului, intitulată *Vechile catagrafii și recensămintele din trecut*, împreună cu: Dr. Sabin Manuila. *Organizarea tehnică a*